

Phở, Quê Người và Xe Lửa

Du Tử Lê

Tôi không biết từ đâu và bao giờ, hai câu thơ sau đây, đã được truyền tụng tại miền Đông bắc Mỹ:

*Ngày xưa có phở Pasteur,
Ngày nay có phở Mít-tơ Toàn Bò.*

Đó là hai câu thơ nói về tiệm phở Xe Lửa, trong khu Eden Center, đường Wilson, thành phố Falls Church, tiểu bang Virginia mà, chủ nhân là cựu Luật sư Nguyễn Thế Toàn, thuộc Luật sư đoàn Saigon, trước tháng 4-1975.

Tôi hiểu hai câu thơ kia, do một thực khách có máu văn nghệ, viết xuống để ngợi ca phẩm chất Phở Xe Lửa. Tuy nhiên, có thể vị thực khách nọ đã không chú ý lắm, tới những điểm đặc biệt khác mà, duy nhất Phở Xe Lửa có! Phải chăng tác giả không muốn thơ của mình nhiều hơn hai câu? Sự nhiều hơn hai câu sẽ làm loãng đi yếu tố phẩm chất (quan trọng nhất) của một tiệm phở. Chưa kể vì thế, nó cũng sẽ khó ở lại được trong trí nhớ nhiều người? Tôi thực sự không biết! Tôi chỉ biết, với những người từng đến và, trở lại Phở Xe Lửa nhiều lần, dường có cùng có một vài cảm nhận chung, như tôi. Thí dụ:

- Saigon trước biến cố 30 tháng 4-1975, chúng ta có rất nhiều tiệm phở nổi tiếng. Như phở Tàu Bay, ở Lý Thái Tổ. Phở Pasteur, ở đường Pasteur. Phở Trúng Cá (còn gọi là phở Công Lý hay phở Bà Đậu) ở đường Công Lý cũ. Tiệm phở nằm cuối một con hẻm, không tên. Trước tiệm có một cây trứng cá nhỏ thôi, nhưng thực khách chọn nó, làm tên gọi. Phở số 1 (viết số, không phải chữ), ở đường Hai Bà Trưng, gần ngã tư Trần Quang Khải. Phở Quyền ở Tân Định. Phở gà Trần Quang Diệu. Phở Gà Sống Thiển Hiền Vương (có con gái là nữ ca sĩ nổi tiếng sau này) v.v...

Những người lui tới phở Tàu Bay - Lý Thái Tổ, hẳn chưa quên đó là “chiến khu” của Nhóm Trình Bày, tạp chí Đất Nước với: Nhà văn Thế Nguyên, GS Nguyễn Văn Trung, LM Nguyễn Ngọc Lan, nhà thơ Nguyễn Sa, nhà văn Thảo Tường, GS Nguyễn Khắc Ngữ, nhà thơ, GS Diễm Châu / Phạm Văn Rao, GS Trần Tuấn Nhậm. Họ Trần nổi tiếng một dạo, với bích chương “chống mỹ cứu nước,” khi ông ra ứng cử dân biểu quốc hội, trước 1975. (1)

Những người thích phở Trúng Cá, hẳn không quên từng gặp nhiều lần cựu phó Tổng thống Nguyễn Cao Kỳ, từ khi ông còn là phi công lái máy bay vận tải, lâu lâu lại biến mất vài ngày vì những phi phụ thả biệt kích ra Bắc. Ở thời cực thịnh của nền Đệ nhị Cộng hòa, thì Phở Trúng Cá cũng là nơi lui tới thường xuyên của cựu Bộ Trưởng Dân Vận Chiêu Hồi, Hoàng Đức Nhã. Vì “Xếp lớn” ưa phở này, nên nhiều ông (có thể chẳng thích gì hương, vị phở Trúng Cá) mỗi sáng cũng ráng tới sớm, canh gặp “Xếp” để từ bàn khác, oang oang báo cáo “thành tích” của mình, vọng qua bàn “Xếp”... Bất chấp sự khó chịu của những thực khách khác!

Nếu bạn là người thích Phở Số 1 (viết số) ở đường Hai Bà Trưng, tôi tin nhiều lần bạn gặp (mà không biết?) nhà văn Trần Phong Giao, Thư ký tòa soạn đầu tiên, lâu đời nhất của tạp chí Văn. Tờ báo từng giúp nhiều cây bút mới, thành danh, cho dòng văn học miền Nam, 20 năm. Ngôi nhà của họ Trần, dưới chân Cầu Kiệu, bên kia đường, chỉ dăm bước cách phở Số 1. Cũng tại Phở Số 1, thân hoặc, bạn có thể gặp ca sĩ Duy Trác, tức cựu Luật sư Khuất Duy Trác. Đôi khi, bạn cũng thấy sự xuất hiện (khá muộn) của cố nhà văn Mai Thảo với một vài bằng hữu của ông. Như nhạc sĩ Phạm Đình Chương, nhà văn Vũ Khắc Khoan, họa sĩ Duy Thanh hay Ngọc Dũng... Tác giả tiểu thuyết “Mùi đêm ngà ngọc” vướng một thói quen có phần hơi... tốn kém: Hiếm khi ông đi ăn một mình. Trừ phi ông phải ngồi đợi bạn...gái. Thường là nhà hàng Givral ở đường Tự Do, cũ.

Dĩ nhiên Saigon còn nhiều tiệm phở thuộc loại “danh bất hư truyền” khác. Nhưng, như tôi biết thì, không một tiệm phở nào, dù nổi tiếng đến đâu, ngoài phẩm chất, thực khách trong lúc chờ đợi tô phở nóng hổi của mình, lại được ngắm nghía trên các vách tường, những bức tranh đủ loại, đủ cỡ của những họa sĩ tên tuổi cũ, mới. Càng tuyệt đối không thể có hơn nữa, khi nguyên một mảng tường của tiệm, được chọn làm nơi trưng bày những phác họa, ký họa, sơn dầu chân dung chủ tiệm: Ông Nguyễn Thế Toàn, “nickname” Toàn Bò - - Như

Phở Xe Lửa, ở Falls Church, Virginia, quê người.

Dĩ nhiên Saigon còn nhiều tiệm phở thuộc loại “danh bất hư truyền” khác. Nhưng có lẽ vì chúng ta có quá nhiều tiệm phở nổi tiếng, với nghệ thuật nêm nếm bí truyền từ đời cha tới đời con – – Nên, không một tiệm nào được coi là “tụ điểm,” tập trung hầu hết các văn nghệ sĩ và, những thực khách “lich lãm,” kén ăn ở lãnh vực ẩm thực Việt Nam tiêu biểu này. Vậy mà, quê người, điều đó đã xảy ra! Chỉ ít cũng với phở Xe Lửa của cựu luật sư họ Nguyễn. Tôi nhớ, tại phở Xe Lửa, tôi từng được gặp nhiều lần họa sĩ Đinh Cường. Giáo sư, dịch giả Như Hạnh / Nguyễn Tự Cường. Cố nhà văn Hà Bình Trung. Nhà thơ Nguyễn Đức Liêm. Dịch giả, giáo sư Phạm Trọng Lệ. Nhà văn Nguyễn Tường Giang (thứ nam của cố nhà văn Thạch Lam, thời Tiền chiến). Trường Hương đạo Võ Thành Nhân. Các nhà báo Ngô Vương Toại, Nguyễn Văn Khanh, Ngô Phi Đạm, Giang Hữu Tuyên, Trần Việt Tân, Lê Thiệp ... Những bằng hữu thân thiết khác của tôi, như giáo sư Nguyễn Mạnh Hùng. Như Đỗ Hùng, bạn tôi thời tiểu học Hàng Vôi, Hà Nội, nguyên Bí thư Tòa đô chánh Saigon, thời BS Văn Văn Cửa. Như DS Nguyễn Văn Thịnh, người mà từ thời trung học, chúng tôi đã gọi ông là Thịnh...Mù. Mặc dù, sự thật, ông... “sáng” tới mức gây nhức nhối, khó chịu cho nhiều người. Như “tay chơi” Nguyễn Lê Hiền... Và, gần đây là Ngụy Vũ, Dương Hiệp (NVR) ...

Nhắc tới văn nghệ sĩ và, các nhà báo từng chọn Xe Lửa, như một nơi chốn lui tới, hẹn hò... tôi cho là sẽ cực kỳ thiếu sót, nếu không kể tới những bậc thầy, những cây cổ thụ của làng báo Saigon cũ, như GS Nguyễn Ngọc Linh, ký giả Hồ Văn Đồng, Như Phong / Lê Văn Tiến, hoặc luật sư Trần Thanh Hiệp... Họ Trần cùng với nhà văn Doãn Quốc Sỹ, Duy Thanh là một trong ba thành viên của tạp chí Sáng Tạo, tới hôm nay, vẫn còn “trụ” được sau quá nhiều thăng trầm, bão tố, thời thế điên đảo này...

Tôi cũng cho là tôi sẽ thật không phải với cố nhạc sĩ Nhật Bằng, nếu tôi không kể, tôi được gặp ông lần chót tại phở Xe Lửa (cùng với ca sĩ Anh Ngọc) cuối thập niên (19)90. Hai tên tuổi từng “làm mưa, làm gió” một thời trên các làn sóng điện Saigon trước 1975, đã giải tỏa cho tôi một câu hỏi, liên quan tới phần ca từ của ca khúc nổi tiếng “Đợi Chờ” mà, ông cùng cố nhạc sĩ Phạm Đình Chương, đồng tác giả... Tôi nhớ hơn một lần, giáo sư Nguyễn Mạnh Hùng (đại học George Mason) kể, phở Xe Lửa không chỉ là nơi tập trung giới văn nghệ sĩ, báo chí. Nó còn là nơi tìm đến của du khách năm châu, bốn biển, mỗi khi họ viếng thăm Virginia. Nghiệm lại, tôi thấy, quả đúng như nhận xét của giáo sư họ Nguyễn – – Một tên tuổi đã trở thành quốc tế trong lãnh vực chính trị, bang giao quốc tế.

Thầy Hùng cũng là người trước sau không thay đổi, không suy suyển tấm lòng “gắn bó” với Xe Lửa. Cũng chính ông, mới đây thôi, trong một thư ngắn viết cho tôi, từ Hoa Thịnh Đốn cho biết, ông và nhà văn Nguyễn Tường Giang, cùng Trần Thụy Ly, đã có một bữa ăn tối, với Mít-tơ Toàn Bò, tại phở Xe Lửa. Ông bảo, ông đem một chai “Cointreau” riêng cho Nguyễn Thế Toàn. Ông nhớ, bạn ông không thích rượu chát! Trong khi người bạn đời của nhà văn Nguyễn Tường Giang, đích thân ra thực đơn và, đứng bếp, để các bạn của chồng bà, có một bữa cơm Tây thịnh soạn. Đúng điệu.

Tôi trân trọng lắm, cái tình của Tam-Nguyễn, nơi quê người này! Bữa ăn giữa những người có với nhau một tình bạn trân quý (trước mặt cũng như sau lưng), một buổi tối cuối Tháng Tư, ở quê người, lẽ ra còn có sự hiện diện của một tình thân khác: Đinh Cường. Vì lý do sức khỏe, người họa sĩ tài hoa hàng đầu của nghệ thuật tạo hình ở hải ngoại hôm nay, đã có thơ tạ lỗi bạn:

*“Chiều mưa nhẹ chập choạng tối
Nguyễn Thế Toàn phone nhắn ra Phở Xe Lửa
có Nguyễn Tường Giang đem thức ăn tới
có Nguyễn Mạnh Hùng...*

*không ra được thấy áy náy làm sao
không ra được vì ở xa
dạo này lại không lái xe
vì uống thuốc ngủ kinh niên*

*có lần thả tay lái trong tích tắc mà không biết
tai nạn trầm trọng may mà không chết
nên sợ chưa lái lại từ nửa năm nay*

*cám ơn Phạm Thành Châu mỗi sáng chủ nhật
ghé chở ra Phở Xe Lửa, có Nguyễn Hữu Bình*

*Chiều nay thứ hai Giang nói kỷ niệm 30 tháng tư
ngồi với nhau uống với nhau ly rượu
các bạn chờ, không ra được buồn làm sao
bạn biết tấm lòng tôi nên không nỡ trách
ngồi gõ mấy dòng xin lỗi khi các bạn đang nâng ly rượu
ngậm ngùi nhớ ngày này hay gọi tháng tư đến..."
(Đình Cường, Virginia, April 29, 2013)*

Những dòng thơ kia, một tình bạn nọ, dành cho Nguyễn Thế Toàn, theo tôi, mới đáng ghi nhớ làm sao!
Tôi không tin, có một chủ tiệm phở thứ hai, sau Toàn Bò, có được một tình bạn, những vần thơ như thế. Được
viết bởi một tên tuổi như thế! Với tôi, bài thơ “Đoạn ghi xin lỗi bạn” của Đình Cường, là một bổ khuyết, thấp
sáng mặt khác của câu thơ ngợi ca phẩm chất phở Xe Lửa, “Ngày xưa có phở Pasteur / Ngày nay có phở Mít-
tơ Toàn Bò” - - Mặt bằng hữu. Thâm giao.

Nhắc “Đoạn ghi xin lỗi bạn” của họa sĩ Đình Cường, tôi chợt liên tưởng tới những bài viết của nhiều tác giả
khác. Trong số những bài viết để lại trong tôi nhiều xoáy nước sâu, nặng ý nghĩa, có bài của Orchid Lâm
Quỳnh - - Thế hệ thứ hai của người Việt ở quê người. (2)

Trong bài phóng bút của mình, Orchid Lâm Quỳnh viết ngắn thôi, về phở Xe Lửa. Đọc thoáng, đọc giả sẽ chỉ
thấy đó là một bày tỏ quý, mến đặc biệt dành cho “bác” Toàn Bò... Nhưng lặng, sâu dưới những dòng chữ,
đoạn văn đó, còn cho thấy tấm lòng của một người trẻ (rất trẻ), trân trọng với những người cuối đời, sống lạc
loài, xa khuất quê hương mà, vẫn muốn duy trì, xiển dương một món ăn đặc thù Việt! Như một tiêu biểu cho
nền văn hóa ẩm thực Việt Nam, nơi xứ người.

*Cuối năm ngoái, trở lại Virginia, mỗi ngày đôi lần, tôi đến Xe Lửa.
Lần này, những sáng, chiều với Xe Lửa, tôi không khỏi bâng khuâng, bùi ngùi khi thấy được rất rõ sự
khó khăn của bạn tôi, của Xe Lửa, trước tình trạng kinh tế bết bát và, nhất là sự kiện tiền thuê phổ bị
của chủ Eden Center liên tục tăng, một cách thô bạo!*

*Trở lại Cali nhiều ngày sau, hình ảnh Nguyễn Thế Toàn “lội ngược dòng,” đứng sau quầy, ngó mông
những khoảng trời u ám, xám ngoài khung kính, ám ảnh tôi, như những sợi gân đen, nổi cộm. Chua
xót!*

*Bạn tôi, với chiếc mũ lưỡi trai cháo lòng, luôn xụp xuống, tựa muốn che bớt phần nào nỗi buồn thờ thế,
khiến tôi phải tự hỏi, liệu có nhiều không, khoảng cách giữa người đàn ông nặng lòng với nước non kia
và, những bức chân dung (chính ông), trên vách tường thời gian vô cảm? Hay, chân dung người đàn
ông lùi xa, với khuôn mặt chịu nặng thắt, lờ, bị bóng tối và ánh sáng xẻ đôi sau quầy tính tiền, mới thực
sự là chân dung của người đang sải tay, bậm môi, “lội ngược dòng?”*

Tôi không nghĩ một ai (ngay bạn tôi), dễ dàng trả lời câu hỏi ấy!

*Những ngày trở lại với công việc thường nhật ở Garden Grove, một buổi trưa, hình ảnh lội ngược dòng
của họ Nguyễn, dặt tay tôi ngồi vào bàn viết. Tôi ghi: “Những ngày ở Virginia với bằng hữu.”*

Đoạn chót, trước khi ra khỏi bài thơ, ở dạng câu hỏi, tôi viết:

“...trở lại Virginia lần sau, không biết có T.?

như tôi không biết bạn tôi còn Xe Lửa?

hay chiếc phi thuyền thời gian sẽ chở Xe Lửa của bạn tôi tới một chân trời mới?

như nó đã và, sẽ chở bằng hữu, tôi,

(những người hơn một lần in dấu chân trên mặt đất này)

tới chân trời tan tác khác!?” (3)

Tôi không biết Nguyễn Thế Toàn nghĩ gì khi đọc những câu thơ trên? Nhưng tôi vui vô cùng, khi Thầy Hùng và, nhiều người bạn của ông, nói với tôi, đại ý:

“... Dù muốn hay không, Phở Xe Lửa từ nhiều chục năm qua, cũng đã là một nơi chốn tiêu biểu cho nền văn hóa ẩm thực của người Việt ở quê người... Cho nên bằng hữu, anh em, kể cả những người không thân, không hợp với cá tính Nguyễn Thế Toàn, cũng muốn duy trì phở Xe Lửa. Không chỉ vì ‘Ngày xưa có phở Pasteur / Ngày nay có phở Mít-tơ Toàn Bò’ - - Mà, còn vì... ‘Xe Lửa là...Xe Lửa’ của một Việt Nam, quê người, từng đi giáp vòng thế giới...”

(May 2013)

.....

Chú thích:

(1) Tôi không nghĩ tôi đã thậm xưng quá mức, khi dùng hai chữ “chiến khu” để chỉ nơi gặp gỡ thường xuyên của các thành viên, cộng tác viên, thân hữu nhóm Trình Bày. Quan điểm của nhóm Trình Bày thời đó là: Văn chương không thể thờ ơ trước những vấn đề lớn lao của đất nước. Như chiến tranh! Sự có mặt của quân đội Mỹ và đồng minh ở miền Nam... Trên diễn đàn Trình Bày, nhiều lần những cây bút chủ lực của nhóm, đã tấn công đích danh nhà văn Mai Thảo - - Người đứng đầu nhóm Sáng Tạo. Dù tạp chí Sáng Tạo đình bản đã lâu! Họ gọi khuynh hướng văn chương của nhóm Sáng Tạo là “khuynh hướng văn chương...viễn mơ!” Khuynh hướng văn chương chạy theo phong trào văn chương hiện sinh (!?) Quay lưng lại những khổ đau của đồng bào, đất nước (!?) Do đấy, những người bị xếp vào khuynh hướng này, hoặc tự thấy văn chương của mình nằm ngoài quỹ đạo phản chiến, quỹ đạo chính trị, thời thế... như nhóm Trình Bày cổ súy, thì không ai dại gì tìm đến Phở Tàu Bay, để trở thành “hoa lạc giữa rừng... gươm, dáo” nhiều nguy nàn ấy.

(2) Bài viết của Orchid Lâm Quỳnh nhan đề “Em và Mẹ và Tôi là Một nhé” có trên trang nhà dutule.com

http://www.dutule.com/D_1-2_2-104_4-5206_15-2/orchid-lam-quynh-bo-va-me-va-toi-la-mot-nhe.html

(3) Bài thơ đã được phổ biến ở trang nhà dutule.com. Cột mục “Sáng tác mới,” tháng 12 – 2012.

http://www.dutule.com/D_1-2_2-111_4-4894_5-10_6-1_17-146_14-2_15-2/nhung-ngay-o-virginia-voi-bang-huu.html